

Nr 195.

Av herr **Sundqvist m. fl.**, angående utredning om viss ändring av lagen om tillsättning av prästerliga tjänster.

Enligt den av 1934 års riksdag antagna lagen om tillsättning av prästerliga tjänster skall (41 § 4 mom.) var tredje gång kyrkoherdetjänst är ledig tjänsten tillsätts av Konungen, vilken därvid äger att till tjänsten utnämna antingen en av de å förslaget uppförda eller ock någon annan till tjänsten behörig präst, som såsom sökande anmält sig hos Konungen.

Avsikten med denna bestämmelse var enligt Kungl. Maj:ts proposition nr 154 till 1934 års riksdag att vinna en anordning, som, utan att alltför mycket inkräkta på församlingarnas valrätt, vore ägnad att innebära en viss säkerhet för att dugande och förtjänta präster icke skulle nödgas på grund av mer eller mindre tillfälliga omständigheter gå miste om vederbörlig befordran.

Riksdagens första lagutskott förordade förslaget under uttalande av den bestämda förväntningen, att i de fall, då utnämningssrätten tillkomme Konungen, församlingens val likväl komme att tillmätas ett väsentligt inflytande på tjänstens tillsättning, där det visade en under avsevärt deltagande tydligt uttalad mening och valresultatet icke skulle leda till uppenbar orättvisa.

Kyrkolagutskottet vid 1934 års kyrkomöte anförde beträffande lagförslaget bl. a.: I fråga om församlingarnas och prästerskapets i vissa avseenden skiljaktiga intressen får förslaget anses lyckligt avvägt. Församlingarna bibehållas ju beträffande alla tillsättningar av ordinarie präster vid sin rätt att genom val tillkännagiva sin mening om vem som bör ifrågakomma till deras själasörjare. Och i långt större utsträckning än den nuvarande lagen bereder lagförslaget möjlighet att — vid tjänstens tillsättande av Kungl. Maj:t — prästerskapets befogade intressen av befordran efter förtjänst och skicklighet bliva beaktade.

Såväl före som efter antagandet av denna lag har diskussionen om tredje-gångstillsättningen av kyrkoherdetjänster varit mycket livlig. Från lekmanahåll har det å ena sidan hävdats, att församlingarnas valrätt trätts för nära och att Kungl. Maj:t endast vid ringa valdeltagande eller stark splittning skulle äga utnämningssrätt; å andra sidan har det framhållits, att valproceduren borde avskaffas vid vart tredje kyrkoherdeval och utnämningssrätten läggas helt i Kungl. Maj:ts hand. På prästerligt håll ha också meningarna varit delade. Kyrkolagutskottet vid 1934 års kyrkomöte ansåg, att den nuvarande bestämmelsen var lyckligt avvägt. Tidigare hade den prästerliga opinionen utkristalliserats i tvenne huvudförslag, det ena efter sina huvudmän benämnt den Leufvén-Rundgrenska linjen, som ansåg, att kyrkoherdetjänst var tredje gång den blev ledig utan prov och val efter ansökan skulle tillsättas av Konungen på förslag av domkapitlet, det andra, den

Ekström-Tofftska linjen, som föreslog, att Konungen skulle vara obunden vid utnämningen endast om viss kvalificerad majoritet icke uppnåddes i valet. Att fixera denna kvalificerade majoritet befanns emellertid vara en olöslig uppgift.

Den utveckling av utnämningspraxis, som ägt rum, sedan prästvalsagen av den 7 december 1934 fr. o. m. år 1935 sattes i kraft, synes ha givit vid handen, att det nuvarande systemet med två urvalsprinciper nödvändiggör en ingående och individuell prövning, vid vilken än den ena och än den andra principen tillmätas avgörande betydelse. Premisserna vid de olika utnämningssärendena äro också synnerligen skiftande. Valdeltagandet är en mycket variabel faktor, och även där församlingens vilja kan ha kommit till uttryck är det icke sällan, som rösterna fördela sig på flera kandidater. Att välja mellan församlingarnas och prästerskapets rätt och att värdera de olika faktorerna åstadkommer förvisso i åtskilliga fall svåra avvägningsfrågor, varvid avgörande måste träffas i fall från fall. Några generella metoder torde icke vara möjliga att tillämpa. Trots all omsorgsfull prövning, i vilken en utomstående icke kan vara bekant med alla faktorerna, har det icke kunnat undgås, att församlingarna understundom ansett den gjorda utnämningen stå i strid mot i valet uttalad önskan, varav man dragit den slutsatsen, att val vid tredjegångstillsättningar är överflödigt. Det har även påståtts, att denna redan på tidigt stadium uppträdande känsla för valets sekundära betydelse i dylika fall medfört minskat valdeltagande.

För att belysa frågan huru utnämningssrätten vid tredjegångstillsättningen verkat ha vi upprättat en statistik gällande åren 1938—1942. För denna femårsperiod ter sig siffersammanställningen som följer:

Tabell] över tredjegångstillsättningen av kyrkoherdetjänster under tiden] den]¹/₁ 1938—³¹/₁₂ 1942.

Stift	Antal	U t n ä m n d			
		Den med högsta rösttal valde	Den med lägsta rösttal valde	Annan på förslag uppsatt och förordad	Extra sökande
Uppsala	16	9	3	—	4
Linköping	17	9	4	3	1
Skara	6	2	1	1	2
Strängnäs	9	5	2	2	—
Västerås	11	6	4	—	1
Växjö	10	7	—	2	1
Lund	10	7	—	2	1
Göteborg	13	8	1	—	4
Karlstad	11	7	2	—	2
Härnösand	10	6	2	—	2
Luleå	4	3	1	—	—
Visby	44	4	—	—	—
Stockholm	4	1	1	—	2
Summa	125	74 (59.2 %)	21 (16.8 %)	10 (8.1 %)	20 (16 %)

Det framgår härav, att den med högsta röstetal valde utnämnts i 59 procent av samtliga fall, under det att Kungl. Maj:t i återstående 41 procent av utnämningarna utsett endera sökande med lägre röstetal eller annan på förslag uppsatt och förordad eller extra sökande. En undersökning om valdeltagandet totalt och procentuellt av de röstberättigades antal i de 125 utnämningssärenden, som statistiken omfattar, skulle ha nödvändiggjort en alltför vidlyftig beräkning av fall för fall. Redan det förhållandet, att Kungl. Maj:t i över fyrtio procent av utnämningarna gått annan väg än den församlingens val utpekade med större eller mindre klarhet, synes ge vid handen att man på allvar måste ifrågasätta, om icke valförrättningen vid tredje gångstillsättningarna är en överflödig procedur, som bidrager till att komplicera utnämningen. Den inneboende karaktären hos själva valförrättningen förlorar under dylika omständigheter sitt berättigande, åtminstone i fall, då icke församling genom stort valdeltagande och förhållandevis enig uppslutning kring viss kandidat tydligt givit sin önskan till känna. I sådana fall, som emellertid icke torde vara vanliga, har Kungl. Maj:t tvivelsutan tillmätt församlingens val stor och även avgörande betydelse. Mången gång är dock inte valförrättningen på sådant sätt utslagsgivande. Övriga faktorer, som enligt lagen skola inverka på utnämningen, ha därigenom erhållit ökad betydelse, och församlingens valförrättning med hela den vidlyftiga apparat, som därvid sättes i gång, har blott tillmätts sekundär vikt. Därav eventuellt föranledd besvikelse hos församlingen kan visserligen vara förståelig men måste riktas sig mot den gällande ordningen.

Det skulle därför tvivelsutan vara ägnat att skapa ökad klarhet för alla parter, om utnämningssrätten till kyrkoherdetjänst var tredje gång lades direkt i Konungens hand med uteslutande av prov och val.

Då emellertid församlingarnas rätt till medinflytande under alla förhållanden förtjänar beaktande, synes en undersökning angående andra vägar för detta medinflytande vara påkallad. Möjligen kan härvid såsom ordning åvägabringas att kyrkoråden — på motsvarande sätt som domkapitlen — beredas tillfälle att avge yttrande över de sökande till kyrkoherdetjänsten.

Med stöd av det anförda få vi därför hemställa,

att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning angående sådan ändring av lagen av den 7 december 1934 om tillsättning av prästerliga tjänster, att kyrkoherdetjänst var tredje gång den blir ledig utan prov och val efter ansökan tillsättes av Konungen.

Stockholm den 21 januari 1943.

Gunnar Sundqvist.

Verner Hedlund,

Alarik Hagård.

Östersund.